

ORDUYA EBEVEYNLİK YAPMAK:

RIZAYA ÇAĞRI

Rela Mazali

Çeviren: Sezin Gündoğan

İsraili barış aktivisti Rela Mazali, bir feminist ve asker annesi olarak kendi deneyimlerinden yola çıkarak yazdığı bu makalede, İsrail'in militarize devlet ve toplum yapısının, ordu eylemlerinden doğrudan zarar gören asker ebeveynlerini ordu ve devletle nasıl işbirliği yapmaya yönlendirdiğini anlatıyor. Asker ebeveynlerinin, çocuklarının zorunlu askerlik hizmeti süresince yaşadıkları korku, ebeveynlerin askerlere zarar geleceği endişesiyle işgal politikalarına ses çıkarmalarını engelliyor. Bir yandan da İsraililer, ülkelerinin sürekli güvenlik tehdidi altında olduğunu iddia eden egemen söyleme karşı çıktıklarında, kendilerini klandan dışlanmış ve toplumun güvenliğine zarar vermiş hissettikleri için, sessizliği ve işbirliğini tercih ediyor. Rela Mazali, barış hareketine mensup muhalif ebeveynlerin bile söz konusu olan kendi çocukları olunca, bu işbirliğine dahil olduklarını ve ortaya çıkan çelişkiyi anlatıyor. Türkçe çeviri için yazdığı önsözde ise yazar, İsrail'de vicdani ret hareketinin son on yılda gösterdiği gelişimi ve ordunun mutlak kabul edilen varlığının daha geniş bir kesim tarafından sorgulanmaya başlandığını anlatırken, İsraili feministlerin militarizm karşıtı faaliyetlerine de değiniyor.

Türkçe Çeviri İçin Önsöz

“Orduya Ebeveynlik Yapmak” ilk defa 1998’de yayımlandı. Pek çok akademik makale gibi, tamamlandıktan en az bir ya da iki yıl sonra, muhtemelen ben duygularımı ve düşüncelerimi toparlayıp bir makale haline getirmeye kalkıştıktan üç hatta dört yıl sonra yayımlandı (makalede referans verilen en ileri tarihli kaynaklar 1994 yılına aitti). Bugün, 2008’de, “Orduya Ebeveynlik Yapmak”ın feminist bir yayın için Türkçe’ye çevrilmesinden çok büyük onur duydum. Türkiye’de feminist, antimilitarist, aktivist arkadaşlarım var. Cesaretlerine, yaratıcılıklarına, azimlerine ve başarılarına büyük saygı duyuyorum. Bu sıradışı kadınların bazılarının benim düşüncelerimle ilgilenmeleri, hatta düşüncelerimi yaygınlaştırmaya değer bulmaları bana kendimi ayrıcalıklı hissettiriyor. “Orduya Ebeveynlik Yapmak”taki tezlerimin hâlâ kullanışlı ve geçerli olduğunu bilmek de kendimi ayrıcalıklı hissetmemi sağlıyor.

Derginin editörlerinin bana on yıl önce araştırıp ortaya koyduğum düşüncelerimi yeniden ele alma fırsatı vermelerinden ise iki kat onur duydum. Bu süreç aynı zamanda önemini sonradan kavradığım konularla ilgili sorumluluğumu hatırlamamı da sağladı; böyle bir fırsat insanın eline çok az geçer. Makaleyi yeniden okuyunca, -cep telefonu öncesi bir toplumda-ebeveynlerin “oğlandan gelecek bir telefonu kaçırmamak için” ev telefonu ile konuşmalarını sınırlı tuttuklarını yazmanın anakronizmi gibi bazı şeyler beni gülümsetti. Ama iki önemli, düşündürücü nokta var ki bunları “Orduya Ebeveynlik Yapmak”ın önsözüne eklemek istiyorum.

Her şeyden önce, makaleyi yeniden okuyunca politik, radikal ve eleştirel bir bilinçlilik geliştirmenin ve bunu sürekli yeni bilgilerle desteklemenin benim için ne kadar kademeli ve sonu gelmeyen bir süreç olduğunu (ve bu sürecin hâlâ devam ettiğini) anlayıp büyük bir darbe aldım. “Orduya Ebeveynlik Yapmak”ı yazdığımda feminist olduğumu zannederken, ama gerçekten öyleydim, makaleyi yeniden okuyunca ne kadar toplumsal cinsiyet körü olduğumu fark ettim. Bunu açıklayacağım. Makalenin temel eksenlerinden biri büyüyen oğullarıma karşı zorunlu askerlik bağlamında hissettiklerimdi. Dikkatimi buna vererek yazdıklarımın üstü örtülü olan ama merkezi öneme sahip “savaşçı” imgesi, ‘ölüm-kalım’ meselelerini ‘efsanevi’ bir şekilde değerlendiren, heyecanlı, temkinli, hürmetkâr bir ton” fark ettim.

Yukarıdaki son cümleler daha sonra yayımlanan, zorunlu askerlik konusunda Yahudi ebeveynlerin erkek ve kız çocuklara farklı davrandığından bahseden bir makalemden alındı.ⁱ Genç kadın askerlerin karşı karşıya oldukları ciddi riskler, erkek askerlerin yaşadığı varsayılan tehlikelerle ve kahramanlıklarıyla görünmez kılınıyordu. Makale, benim de dahil olduğum ebeveynlerin bu risklere dair geliştirdiği körlükten bahsediyordu. Şunları yazmıştım:

‘Savaşçılar’ İsrail ordusunun küçük bir kısmını oluşturur. ... 1997’de ... İsrail Savunma Kuvvetleri’nin yüzde yirmisi savaşçılardan müteşekkildi.ⁱⁱ ... potansiyel bir ‘savaşçı’ olarak her oğlun tehlikeye düşeceğinden veya hayatını kaybedeceğinden korkmanın gerçeklikle ilgisi çok azdır. ... Ama Yahudi İsrail toplumunda, maskülen kimliğin bu kadar merkezinde olan güçlü ‘savaşçı’ imajı bu istatistikleri tamamen gizler ve marjinalize eder. Duygusal yönden, erkeklere ‘savaşçı’ muamelesi yapılır ve ima edilen tehlike,... onlara karşı derin bir saygı doğurur. ... Hatta ... tehlikenin gereksiz ve haksız olduğunu düşünen ebeveynler için bile ... Kendi muhalif aktivizmim de... tabutları diğer askerlerin tabutlarından yukarıya yerleştirilen savaşçılarla karşılaşınca ... o görkemli duygusal tona kayabiliyordu...

Makalenin devamında, İsrail ordusundaki genç kadınların maruz kaldığı, 2003'te kadınların yüzde sekseninden fazlasının başına geldiği tahmin edilen, salgın hastalık boyutlarındaki cinsel tacizden bahsettim.ⁱⁱⁱ Bu gerçeği kabul edenlerin neredeyse görünmez olduğunu anlatırken, bu örümcek kafalığın hem militarizmden kaynaklandığını hem de militarizmi beslediğini iddia ediyordum. “Toplumdaki savaş kültürüyle yaşayan her bir insanın bilinçliliği bir dereceye kadar militarize edilmiştir” diyerek makaleye son veriyordum.

Bir aktivist olarak bu bilinci, bu güçlü *duyguyu* çok önemli buluyorum. “Orduya Ebeveynlik Yapmak”ın eleştirel bir yeniden okumasında bu duyguyla tekrar karşılaştığım için minnettarım. Hem başkalarıyla birlikte hem de kendi yaptığım çalışmalarda, ‘bilinç kazanmak’ hem acı dolu hem de zahmetli bir süreç olabiliyor. Kendi sınırlarımı bana gösteren bu aşikâr göstergeyle bu süreçlere daha tutku ve saygı ile yaklaşabiliyorum.

Makalede İsrail toplumu ile ilgili bahsi geçen pek çok noktanın aynı kaldığını düşünsem de “Orduya Ebeveynlik Yapmak”ın önsözünde değinmek istediğim ikinci konu, İsrail’de askerliğin ve militarizasyonun toplumsal-politik bağlamda son on beş senedir bazı yönlerden anlamlı bir değişim içinde olduğudur. Ülkede zıt yönlere doğru ilerleyen karmaşık bir değişim süreci görüyorum. Burada çok kısaca ele almak isterim.

“Orduya Ebeveynlik Yapmak”ın yayımlandığı yıl İsrail aynı zamanda New Profile [Yeni Profil] örgütü ile tanıştı –feminist, antimilitarist kurucularının sunduğu (aslında, bizim sunduğumuz) bildiriden alıntı yapacak olursak: “Askerlerin devletinde yaşamamalıyız ... Yaşadığımız toplum militarize olmak zorunda değil ... Biz, çocuklarımız, eşlerimiz sürekli seferberlik halinde olmak zorunda değiliz; sürekli savaşçı olarak yaşamak zorunda değiliz.” Bu nedenle, hareketin feminist kadınları ve erkekleri şöyle diyorlardı: “Artık ... orduya, hiçbir şeyi sorgulamaksızın asker sağlamayacağız ... Ülkeyi yönetenler başka çözümler aramadan orduyu bu kadar kolay öne sürdüğü sürece seferberlik halinde yaşamayacağız, çocuklarımızı askerlik için yetiştirmeyeceğiz, militarize olmuş ebeveynleri, erkek kardeşleri, babaları desteklemeyeceğiz.”^{iv}

New Profile’dan önce de İsrail’de böyle retçiler vardı, ama daha önce İsrail toplumunun militarize olduğu yönünde bir değerlendirme yapılmamıştı. Daha önce feminist temeller de kurulmamıştı. Ne açıkça askerlik karşıtı söylemler kurulmuştu ne de askerlik eğitimi ya da asker ebeveynliği reddedilmişti. Ancak, on seneye dayanan dirençli ve enerjik bir aktivizme ve hem ana akım hem de alternatif medyada kısa dönemde ciddi ölçüde gündem olmasına rağmen, 2008’de, New Profile hâlâ İsrail’de ailelerin kabullendiği bir isim değil. Ama New Profile, İsrail militarizasyonunun temellerine vurulan ciddi darbelerin katalizörü ve habercisi.

Gadi Algazi şöyle yazmıştı: “New Profile’in etkinlikleri ... oldukça önemlidir. ... Toplumsal söylemi feminist bir perspektife yerleştirerek dönüştürdü. New Profile’in aktivistleri hem erkek hem kadın tüm retçileri destekleyerek ordunun varlığı, İsrail toplumunda savaşın yeri ve bunların toplumun her kademesine yansımaları ile ilgili çok temel sorular ortaya attı. Eskiden reddin vurgu noktaları işgal, ordu, itaatkârlık ve demokrasi iken şimdi yeni eylem biçimleri ortaya çıktı: gerçek anlamda sivil bir İsrail toplumu yaratmak amacıyla antimilitarist eğitim, askerlik hizmetine sivil alternatifler bulmak gibi.”^v

New Profile’in on senelik sağlam duruşundan sonra, ret hareketi içinden oldukça aktif, örgütlü kitle hareketleri çıktı, hareket zamanla zayıfladı, sonradan katılanlar ve ayrılanlar oldu.^{vi} Son yıllarda hareket içindeki birey ve gruplar yüzlerce olay yaşadı, nöbetler tuttu, aydınlatıcı toplantılara ve gösterilere, medyanın ilgisiyle de dikkat çeken mahkemelere katıldı, farklı uzunluklarda hapis cezaları (birkaç haftadan iki yıla kadar) aldı, İsrail Yüksek Adalet Mahkemesi’ne dilekçeler verdi. Bunun dışında birkaç düzine haftalık gençlik grubu oluştu; çeşitli kitaplar, filmler, gençlik seminerleri, sokak tiyatrosu, en az bir resmi oyun ve bazı alternatif konserler için organizasyon yapıldı. Bunların hepsi birbiriyle sıkı bağları olmayan binlerce aktivist tarafından yaratıldı ve sürdürüldü.

Askerliğin reddi, on-on beş sene önce neredeyse tamamen susturulan bir tabu iken bugün yaygın bir şekilde tartışılıyor, ancak hâlâ ihtilafli bir konu. Bu, İsrail’in düşünce yapısının ve söyleminin anlamlı bir şekilde değiştiğini gösteriyor. Bu tartışmayla, daha önce görünür olanların yanı sıra, yani İsrail’in Filistin bölgelerini merhametsizce ve illegal bir şekilde işgal etmesine katkıda bulunmayı reddetmenin yanı sıra, reddin yeni biçimleri ortaya çıktı. Ret hareketinde oluşan ve yayılan tartışma, “klasik” vicdani retten^{vii} genel olarak kadınların reddetmesine, özelde ise feminist redde,^{viii} kendilerini asker olarak tanımlayamayan binlerce genç insanın reddedişine kadar genişlemeye başladı.

New Profile tarafından “askerlik çekimserleri” olarak kabul gören ve desteklenen, daha çok “gri retçiler” olarak bilinen on sekiz yaşındaki erkekler genellikle askerlikten psikolojik ya da fiziksel uygunsuzluk raporu ile muafiyet elde ediyorlar. Konuyla ilgilenmeye başladığım son on yılda sayıları hızla artıyor. Mesela bu dönemde, (18 yaşındaki) Yahudi erkekler arasında fiziksel olarak askerlikten muaf olanların oranı, devlet tarafından askerliğe uygun bulunanların oranına göre üçte bir arttı: 1999’da yüzde 5,2 iken 2006’da yüzde 7 oldu.^{ix} Bu genç insanlardan bazıları hapis cezası çekmeden askerlikten muaf olmak için bilinçli olarak çekimserliği seçiyor. Az sayıda olan bazıları ise İsrail ülke olarak sürekli tehlike altında olduğu için her “iyi adamın” (ve itaatkâr kadının) “görevini yapması gerektiği” masalını gerçekten reddediyor.

İsrail’de 2007-2008’de devam eden çok saldırgan ve bedeli ağır bir kampanya ile bu genç insanlar küçük düşürülmeye ve korkutulmaya çalışıldı. Kampanyayı yürütenler gençlere “hilekâr” ismini takmışlardı; isim, halkın bir kısmı tarafından da kabul gördü.^x Bir cadı avını fiili olarak cesaretlendiren bu kampanya, İsrail toplumunun bir parçası olan aşırılık yanlısı militarize ortodoksluğun şiddet iplerini öldüresiye gevşetti.^{xi} Aynı zamanda direnişin varlığı ve bununla başa çıkma ihtiyacı, İsrail’deki askerlik karşıtı hareketin mevcut, benzeri görülmemiş boyutlarını görünür kıldı. Sonuçta, İsrail’de zorunlu askerlik yasasına itaat eden genç insanların sayısı 1998’den beri azaldı. 1999’da Yahudi erkeklerin yüzde 80,5’i askere yazılmışken, 2006’da bu oran yüzde 75’ti. 2001’de Yahudi kadınların yüzde 61,8’i askere yazılmışken, 2006’da bu oran yüzde 58’e düştü.^{xii} 2007-2008’de ordunun gözdağı kampanyasının bir parçası olarak sunulan istatistikler, 2007’de askerlik çağına gelmiş İsrail yurttaşlarının yarısından biraz fazlasının -yüzde 50,2 civarı- askere gitmediğini duyuruyordu.^{xiii}

2008’e geldiğimizde, on yıl önce “İsrail Yahudi toplumunun en temel toplumsal sözleşmesi” olarak gördüğüm noktanın bugün ciddi şekilde değiştiği aşikâr. Bence kayda değer ve oldukça enteresan olan, bu sürecin çoğunluğunun genç asker adayları tarafından yürütülmüş ve halen yürütülüyor olması. Barış vaat eden 90’lar boyunca büyüyen gençler, bu barış umutlarının bizzat İsrail tarafından kırıldığını ya da (çoğunluğun hemfikir olduğu gibi) çöpe atıldığını, Lübnan’da neredeyse yirmi yıl boşu boşuna savaş ve ölüm yaşandığını, hükümetin her kademesinde yozlaşmanın giderek arttığını görerek ebeveynlerinin hükümete sorgulamadan güvenme anlayışını reddettiler. New Profile’da bir aktivist olarak, çocuklarının öncülüğünde politize olan ve radikalleşen çok sayıda ebeveyn gördüm. Ebeveynlerin, çocuklarının askerlik sürecinde yeniden sosyalleştirildiğini ve ikinci bir askerlik yaşadıklarını halen iddia etsem de, bugün bu sürecin daha az belirleyici olduğunu, daha karmaşık ve direnişe daha açık olduğunu düşünüyorum. Yukarıda bahsedilen, İsrail’in militarizasyon sürecindeki çatlaklar ve kısmi bölünmeler olarak tanımlanan hareketlerin analizi çok ender yapılmıştır; yapılsa da çok ender kamusalştırılmıştır. Ama bunlar, işin sadece bir boyutudur. Militarizasyonu gerçekleştirenlerin çıkarları oldukça güçlü ve etkin. Ayrıca, militarizasyon, ona direnen reddediş gibi, yeni, anlaşılması zor şekillere bürünebilir. Son olarak, İsrail’de militarizasyonun aracı olan bazı yeni ve tehlikeli kanallardan bahsetmek istiyorum.

Batı Şeria ve Gazze Şeridi’nde İsrail’in askeri işgali altında yaşayan Filistinliler tarafından 2000 yılında gerçekleştirilen popüler eylem, Human Rights Watch’a anında şu şekilde yansımıştı: “İsrail silahsız sivil göstericilere ... aşırı, genelde rasgele öldürücü şiddet uyguladı.”^{xiv} 2003’e gelindiğinde İsrail, daha önce örtbas edilen ve belli sınırları olan “tasfiye politikasını” kamuoyuna duyuruyordu: “İsrail hedeflerine ... saldırı planlamak veya

gerçekleştirmekle suçlanan insanları .... hedefin yakalanabildiği durumlarda ... keskin nişancılarla, helikopter füzeleri ile, tanklarla ve patlayıcı maddelerle ... ‘tasfiye etme’, öldürme”.^{xv} Ben bu yazıyı yazarken Gazze Şeridi, İsrail tarafından 2006’dan beri uygulanan şiddetli, çok zalim ve giderek katılaştıran abluka ile karşı karşıya.^{xvi} Düzenli saldırıların ve devam eden “tasfiyelerin” yanı sıra, ABD, İngiltere ve Avrupa’nın büyük desteği ile Gazze’nin sıkıştırılması, tek kurşun bile atmayan yüzlerce değil binlerce Gazzelinin ölümüne, sayısız insanın sakatlanmasına neden oluyor. İsrail Yüksek Mahkemesi^{xvii} de dahil olmak üzere İsraililerin çoğunluğu, hükümetlerinin böylesi savaş suçlarını basite indirgeyerek savunma olarak tanımlamasını kabul ediyorlar. Bu arada, “İsrail’in 2006’da geniş bir kamuoyu desteği ile kolayca [Lübnan’a] yeniden savaş açması, bunu takip eden incelemenin bu savaşın gerekli olup olmadığı sorusunu yanıtlamaktan tamamen kaçınması^{xviii} İsrail’in militarizasyonunun boyutlarının sadece son göstergeleridir.”^{xix}

Buna ek olarak, tamamlayıcı, belki daha az görünür bir mevzu ile İsrail’in militarizasyonu yoğunlaştırılıyor. Naomi Klein şöyle yazmıştı: “İsraili güvenlik şirketlerinin özel çaba harcayarak her yere gözlemciler yerleştirdiği çok iyi bilinir; ancak bu, bölge politikalarında belirleyici bir faktör olarak neredeyse hiç tartışılmaz. Ama tartışılmalı. İsrail devletinin ‘teröre karşı savaş’ ihracat ekonomisinin merkezine yerleştirme kararı, bu kararın barış müzakerelerini, Filistinlilerle çatışmayı yeniden ele alacağı temiz bir stratejiyi terk ettiği dönemde alınması, bir tesadüf değil .... Bu, teröre karşı küresel savaşın bir parçası.”^{xx} Aslında, İsrail’de özel güvenlik şirketlerinin yaygınlaşması “küçük silahların yaygınlaşmasını hızlandırmayı da kapsayarak İsrail’in militarizasyonunu önceden eşi benzeri görülmemiş şekillerde derinleştiriyor ... ‘Güvenlik’ şirketlerinin şaşırtıcı artışı askeri ve sivil bölgeler arasındaki ayrımı silikleştiriyor, öldürücü silahları normalleştiriyor ... Şu anki özelleştirme süreci, sorumluluğu fiili olarak parçalıyor ve dağıtıyor; sonunda kimin sorumlu olduğunu bulmak imkânsız hale gelecek. Bunun sonucu olarak, bu süreçte direniş geçersiz kılınırken İsrail’in sivil bölgeleri giderek şiddetin eyleyicileri ve sembolleri tarafından kontrol edilecek.”^{xxi}

İsrail toplumunun güçlü bölümleri, tıpkı gözdağı kampanyasıyla gösterildiği gibi, İsrail’in militer kültürünün eski bileşenlerini canlı tutmak için hâlâ mücadele ediyorlar. Bu arada, bunlar, feminist antimilitaristleri “Orduya Ebeveynlik Yapmak”tan on yıl sonra yeni direniş biçimlerine çağıran, yeni ortaya çıkmış kuvvetler.

Dedi ki: Sevgili oğlum, seni esirgeyen,

O değerli hayatını bağışlayan olmak isterdim.

Johan Baez, “Isaac and Abraham”

(*Play Me Backwards*, Virgin Records, 1992)

Rela Mazali, Şubat 2008

İhanet Olarak Muhalefet

Bu makale, en büyük oğlum askere alınıp üç yıllık zorunlu askerlik görevini İsrail Savunma Kuvvetleri'nde yerine getirdiği dönemde bir asker annesi olarak yaşadığım deneyimler sonucunda yazıldı. Makale üzerinde çalışmaya başladığımda, düşüncelerimi toparlayıp kâğıda dökerken beklemediğim kadar zor bir dönem geçirdim. Yahudi ebeveynlerin, oğullarının^{xxii} ve ordunun duygu ve siyaset dolu bu meselesi üzerine halihazırda yazıyor ve konuşuyor olmama rağmen, şimdiye kadar hiç böylesi bir zorlukla karşılaşmamıştım. Uzun süre ortaya bir şey koyamadım.

Ancak birkaç denemeden sonra bunun aslında benim meselem olduğunu idrak edebildim. Ebeveyn-asker-ordu-toplum bileşkesi üzerine düşüncelerimi ortaya koyma -ya da bunların tam olarak ne olduğunu anlama- konusunda yaşadığım sıkıntı sadece kişisel bir engelden kaynaklanmıyordu; yazmaya çalıştıklarımın özünde birtakım sorunlar vardı. İncelediğim şey asker ebeveynlerinin maruz kaldığı “rıza çağı” olarak adlandırabileceğim yaklaşımdı.

Bununla ne kastettiğimi anlatabilmek için bir olayı aktarmak istiyorum. 1982'de İsrail Lübnan'ın güneyindeki köyleri ve kasabaları işgal ettiğinde Peace Now'ın [Barış Şimdi] önde gelen üyeleri ve bazı yandaşları arasında oldukça yaygın bir görüş hâkimdi: Biz (yani İsrail barış hareketi) askerler hâlihazırda oradayken Lübnan'ın işgalini protesto etmemeliyiz. Sıcak savaş devam ederken (barışı değil) sükûnetimizi korumalı, askerlerin sivil halkın desteği olduğuna dair güvenlerini ve amaçlarına duydukları inancı sarsmamalıyız. Bu tam anlamıyla bir çelişki olmasına rağmen (bir savaşı ancak bittiği zaman mı protesto edeceğiz?) verilen mesaj şuydu: “Oğullarımız işin içinde olduğu sürece, tehlikede oldukları sürece protestoya hayır.”

Bu nedenle, savaşın başındaki birkaç hafta İsrail barış hareketinin önemli bir kısmı, askeri birliklerin kararlılıkları azaldığı ve moralleri bozulduğu için verilebilecek kayıpların korkusuyla ve kayıp vermektense kaçınılabileceği düşüncesiyle Lübnan'ın işgalinin protesto edilmemesi gerektiğini savundu. O halde çerçevemiz, hükümetin birlikleri gereksiz yere tehlikeye sokmasını eleştirmeyi engelleyerek birliklerin tehlikeye girmesinin önüne geçmekti. Bu çizgiyi benimseyenler hükümetin söylediğiyle düşündüğünün aynı olduğuna, Lübnan işgalinin resmi açıklamada beyan edildiği gibi birkaç gün veya birkaç haftada biteceğine

inaniyordu. (Bu düşüncelerin son derece yanlış olduğu tabii ki kanıtlandı.) Bu durumda şu şekilde akıl yürüttük: Düşüncelerimizi askeri birlikler tehlikeyi atlattığında ortaya koyacaktık. Buna hiç inanmadım. Aslında barış hareketinin konuya büyük ölçüde şüpheyile yaklaşan kısmı hem medya aracılığıyla hem de sokak eylemleri ile protestolara devam etti.

Lübnan'ın 1982'de işgal edilmesine karşı gerçekleştirilen ilk eylemler, her zamanki Peace Now gösterilerinden daha renkliydi. Önemli sayıda Filistinli bu eylemlerin hepsine katıldı. Bu durum, bende hep tehlike, heyecan ve kurallara karşı gelme hissi yaratmıştır. O dönemde kişisel olarak ne İsrail'den ne de İşgal Bölgeleri'nden tek bir Arap bile tanımıyordum (ne de çok fazla Yahudi asker); Arapların ve Yahudilerin aynı eylemde yer alıyor olmaları bana aynı tanıdık, emin bölgede yaşamamanın acı ve oldukça politik tadını veriyordu.

Geçmişime bakınca, açıkça miras alınmış ve neredeyse hiç sorgulanmamış toplumsal bağlardan kendimi koparmak için mücadele ettiğimi düşünüyorum. Öyle bir kopuş ki bana daha önce hiç düşünmediğim suç ve ihanet duygularını yaşattı. Komünistlerin ve Arapların – İsrail toplumunun geleneksel “ötekilerinin”- bu duygular içinde yer almaları bir tesadüf değil. Diğer yandan, bu bir kopuş olduğu için, dahası ideolojik bir kopuş olduğu için, bana bireysellik ve otonomi kazandırdı. Bu ikili duygu, korku ve huzursuzluğun eşlik ettiği karmaşık bir bağımsızlık ve özgürlük duygusu, dönem dönem kişisel politik hayatıma eşlik etti. Tüm bunları Yahudi, İsraili, kadın olarak sosyalleşmiş köklerimin izleri olarak görüyorum; bu izler ise standart sosyopolitik gruplara riayet etme, topluluğun geri kalanından farklı durma olasılığının doğurduğu derin korkulara yol açıyor. Bir adım dışarıda olmak, başına ne geleceğini tam anlamıyla bilmemek demek. Bunları, toplumsallaşma sürecinde korkunun merkezi bir yere oturtulması açısından ilginç buluyorum.

Ancak, İsrail'in 1982'deki Lübnan işgaline karşı barış hareketinin ortaya koyduğu ilk tepkilerde, otonomi ile askerdeki oğul için duyulan endişe arasındaki gerilim özel bir deneyimden ziyade toplumsal bir deneyim gibi görünüyordu. Bir yandan tanımlanamayan korku ve suçluluk duyguları beslerken, bir yandan da “oğullarımız oradayken hayır” söyleminin içinde yer alıyordum. Tüm bunlar farklı düşünceyi dillendirdiğinde kendine ve evladına zarar verebileceğinin doğurduğu korkunun ürünleriydi. Hepsinden, keskin bir şekilde toplulukla arama mesafe koyarak, topluluktan yeterince uzaklaşıp radikal bir duruş elde ederek kurtuldum.

Böyle bir korku elbette her toplumda veya her kültürde bir dereceye kadar etkilidir; ancak bunun Yahudi toplumunda veya İsrail'deki etkisi oldukça büyüktür. İsraili Yahudilerin toplumsallaşma aracılığıyla içselleştirdikleri kati ve evrensel inanış, İsrail'in varlığının daima bir tehlike ile karşı karşıya olduğudur. Bu inanış bağımsızlığın üzerinden neredeyse yarım

yüzyıl geçmesine, esasen tehdit unsuru olmayan iki milyona yakın Filistinli Arabın otuz senedir işgal altında yaşamasına, eskiden İsrail'in en güçlü ve en korkulan düşmanı olan Mısır'la yirmi yıldır yaşanan dengeli barış ortamına rağmen bugün de derinden etkilidir. Böyle bir inanış bağlamında, kendini topluluktan ayırmak her zaman –muhalefet tarafından değilse de özellikle kolektif yapı tarafından- doğrudan bu toplum yapısına karşı bir tehdit olarak algılanır ve öyle yaşanır. Karşıt görüşlerini dillendirmek isteyen bir insan için klandan ayrılıyor olmanın endişesi, yakında kokusu çıkacak tehlike duygusu ile iyice büyür ve vatana ihanet korkusuna dönüşür.

Kişinin muhalefet ettiği şey doğrudan, kimliği belli bir grup birey tarafından icra edilen askeri eylem olduğunda ve bu grup tehlikeye atıldığında bahsettiğim olası ihanet duygusu üst düzeyde yaşanır. Bu tür örneklerde muhalefet ederek birine zarar verme ihtimalinin doğurduğu korku ve bireylerin hayatından duyulan endişe birleşir (İsraili Yahudi toplumu küçük ve zorunlu olarak samimi olduğundan, bunları soyut istatistikler olarak görmenin zor olacağını da eklemeliyim). Bu durumda muhalifin hain olarak tanımlanması neredeyse kaçınılmaz olur. O halde diyebilirim ki anlatmakta olduğum hikâye, muhalifin “oğullarının savaşta oldukları zaman” duyduğu korku ve bu durumda destek işlevi gören zorunlu sessizliği üzerinedir.

Oğlunuz askeri birliklerin içinde olduğunda bu zorunluluğun ne kadar güçlü olabileceğini hayal edin. Askerlerin eylemlerini veya orada konuşlanmalarının altında yatan temel nedenleri sorgulamanın ne kadar korku yaratabileceğini düşünün.

Dahası, asker ebeveynlerinin örgütleyeceği muhalefet, aileler için yine korku verici ama farklı sonuçlar doğurabilir. Muhalefeti kamusal bir şekilde dillendirmek, askeri eylemlerin altını boşaltarak bireylerin kırılabilirliğini artırmanın yanı sıra, bir oğlun ordudaki konumunu, atamasını, terfisini ve ordudaki her türlü durumunu tehlikeye atabilir. Bunun sonucu da oğlun görece önemsiz, aşağılayıcı bir konuma sürülmesi olabilir. Ordunun ve dolayısıyla oğlun eylemlerinin haklılığı farklı bir düzlemde sorgulanabilir; oğlun ahlaki olarak yargılanabileceği ima edilebilir ki bu da bir ebeveyn için yüzleşmesi oldukça zor bir durumdur. Ya da konunun askeri eylemlerin gerekliliğine getirilmesi başka birinin oğlunun gereksiz ve anlamsız yere ölmesine ya da yaralanmasına neden olabilir. Bu da pek çok kimse için dayanılmaz bir sonuç olur. Sonuç olarak, ulusal savunmanın ve dolayısıyla (Yahudilere ait) genel görevlerin zaruri bir ihtiyaç olduğuna inanmamak (şu anda illegal olan) vicdani ret veya askerlikten kaytarma seçeneklerini gündeme getiriyor. Bu da bir oğlun askere gitme kararının sorumluluğunu kontrolsüz olduğu farz edilen koşullardan ebeveynlerin eğitimine ve çocuklarının kültürel etkileşimine kaydırıyor. Bir oğlun ölmesi veya yaralanması durumunda, onun kendi seçiminin kişisel sorumluluğunun sonucunu yaşadığı mantığını da

gene kimse kaldıramaz.^{xxiii} Sonuç olarak, yukarıda bahsettiğim önemli aşamalarda muhalefetten kaçmanın veya muhalefeti bastırmanın asker ebeveynleri üzerinde kurduğu baskı inanılmaz düzeydedir.

Yetkili Ama Sınırlı Muhalefet

Asker-oğullar fenomeninin altında, ebeveynlerin oğullarının toplumsallaşmasını güçlendirerek topluluğa katılımcı bir şekilde uyum sağlamaları yatıyor. Böyle ebeveynler belli beklentileri karşılamaya ve asker anne-babaları olarak önceden biçilmiş rolleri oynamaya meylediyorlar. Bu roller yoluyla ordunun, topluluğun ve devletin kurumlarına bilfiil destek veriyorlar. Oğullarının askeri kurallara tabi olmalarını onaylayarak ebeveynler de doğal olarak İsrail Yahudi toplumunun en temel toplumsal sözleşmesine katkı sunuyorlar. Bunun ortaya koyduğum en temel argüman olduğunu düşünüyorum: İsrail'deki askerler, askeri yükümlülüklerinin yanı sıra, ebeveynlerini yeniden sosyalleştirme görevini de yerine getiriyorlar.^{xxiv}

Var olan toplumsal düzende İsrail'deki Yahudi ebeveynler oğullarının şiddete maruz kalmalarını önleme imkânlarını yok eden, devlet tarafından dayatılmış geçici sınırlardan mustaripler. Aşama aşama feda edilenler karşılığında alınan olgunluğun ve elde edilen bireysel bağımsızlığın tersine, bu sınırlar keyfi ve anidir, yukarıdan dayatılır. Ardında oğlanların -hem fail hem de kurban olarak- karşı karşıya kaldıkları fiziksel tehlike ve şiddet vardır. Bu şiddet bir kez kabul edildiğinde, ebeveynlik ile ebeveynliğin getirdiği çocuklara her daim göz kulak olma sorumluluğu arasında çelişki yaşanır. Şu anda İsraili Yahudi ebeveynler her şeye rağmen kendilerini bu sınırı görev bilinci ile kabul etmek zorunda hissediyorlar ve oğullarının askeri görevlerini yerine getirmesini destekliyorlar. Bunu topluluğun hayatta kalması için bir gereklilik ve dolayısıyla haklı bir kurban verme eylemi olarak görüyorlar. Bu, siyasi liderlere, kendi ailelerine ve öğretmenlerine, basmakalıp medya söylemlerine ve toplumsal uzlaşmaya güvenerek kabul ettikleri bir bakış açısı. Hemen hepsi irdelemeye, tanımlamaya ve zorunluluğun sınırlarını belirlemeye çalışmadan bu davranış biçimini benimsiyorlar (Mazali, 1993).

İsraili Yahudi toplumunun üyeleri askerlik hizmetini bir erkeğin bu topluluğa, özelde ise topluluktaki yetişkin erkeklerin arasına katılmaya hak kazanması olarak içselleştirir. Askerlik tam anlamıyla bir erginleme sürecidir; erkeğin olgunlaşması için yazgısal, sözde dinsel, değiştirilemez ve kaçınılamaz bir aşama olarak resmedilir. İsraili Yahudi ebeveynlerinin, oğullarının selametini sağlamak için görevlerini yerine getirmelerini engelleyecek herhangi bir baskıyı susturmaları gerekir. Onlardan beklenen askerlik hizmetini kabul edecek ve bu hizmete saygı duyacak oğullar yetiştirmeleridir. Bu ebeveynler arasında geniş bir kesimin -

büyük ölçüde bastırılmış ve (örneğin milliyetçiliğe) dönüştürülmüş de olsa- bu eylemlerinden ötürü suçluluk, utanç ve yetersizlik hissettiklerini düşünüyorum.

Belki de daha önemlisi böylesi bir rıza göstermenin, katılımcı demokrasiyi aşındıran derin bir bireysel güçsüzlük duygusu yaratmasıdır. Asker-oğullar muhtemelen en çok telaffuz edilen örnekler olsa da, çocuklar aracılığıyla her toplumun yetişkin, ebeveyn üyelerinin toplumsal uyuma zorlandığını görüyorum. Ebeveynler çocuklarını yönlendirirken, desteklerken ve okul gibi kurumlar, dini törenler ve milli bayramlar yoluyla -inanmak isteyeceğimiz kadar yoğun bir şekilde- onlara baskı uygularken bir yandan da kendilerini şekillendiren topluma katılımlarını sürekli olarak pekiştiriyorlar. Kuralları ve böyle toplumsal kurumlarla yerine getirilen temel ilkeleri kabul ettiklerini pratik olarak gösteriyorlar. Çocuklar genelde ebeveynlerinin karşı çıkacağı cinsten düşünceler, projeler ve talimatlarla gelse de, çoğu ebeveyn, çocuklarının topluluktan ayrı düşmemesi için bunları görmezden gelme ve “yaygara koparmaktan” kaçınma eğiliminde. Çocuğun (ve kendilerinin) savunmasızlığı ebeveynleri, çocuklarını korumak adına sessizce egemen sınırlar içinde kalmaya yönlendiriyor. Bu, pratikte topluluğa bağlılığın diğer hedeflerin, inançların veya zevklerin üzerinde tutulması olarak kendisini gösteriyor. Böyle yaparak ebeveynler karşı çıkabilecekleri şeylere bilfiil destek vermiş oluyorlar ve sessiz kalarak, kabul ederek ve boyun eğerek kendi toplumsal eğitimlerini güçlendiriyorlar.

Asker ebeveynlerinin açmazları oldukça ince kurulmuş. Bu ebeveynler yaygın bir biçimde boğucu itirazlardan daha olumlu değerlendirilen ve övgüye değer bulunan eylemleri yoluyla kendi sosyalleşme süreçlerine iştirak ediyorlar; üstelik bunu daha sıradan ve alışılmış eylemler yoluyla gerçekleştiriyorlar. Bu anne ve babaların yapmaları gereken tek şey, iyi, koruyan ve kollayan ebeveynler olmaları.

Bir asker olarak savaşçı düzenin üyesi olan oğul, hayatını ve sağlığını ailenin ait olduğu topluma hizmet etme adına feda etme potansiyeli taşıdığı için azami ölçüde hassasiyet taşır. Ayrıca çoğu İsraili ailede, aile oğlun emrine amade hale geldikçe en fazla destek, sadakat asker oğla gösterilir; oğul, ailenin en ayrıcalıklı üyesi haline gelir. Ayrıcalıklı konuma geçiş, oğlun askerliğe başlamasıyla çabucak gerçekleşebilir; bu da çok keskin ve ani olabilir. Devamında oğlun ihtiyaçları aileye egemen olmaya başlar; öyle ki bu bazı açılardan tuhaf bir şekilde yeni doğmuş bir bebeğin “egemenliğine” benzer. Ailenin takvimi ve planları büyük ölçüde genç askerin ani ziyaretlerine, geliş gidişlerine uyacak şekilde ayarlanır; oğlun izin günlerinde evde, ziyaret günlerinde kışlada her an ulaşılabilir olmak ailenin önceliğidir. İzindeki askerler genellikle araba gibi aile kaynaklarını kullanma konusunda ayrıcalığa sahiptir. Ebeveynler oğlunun ihtiyaçlarını karşılamak için her türlü hizmeti sunmaya çalışırlar; aynı zamanda onu evle ilgili sorumluluklardan tamamen azat ederler. Oğul

büyüdükçe sağlanan askerlik öncesi aile işbölümü tamamen tersine döner. Hafta sonları ve evde geçen izin günlerinde, özellikle alışma ve temel eğitimden oluşan ilk dönemde, çoğu ebeveyn çamaşır yıkamak, en sevilen yemekleri pişirmek, oğlanın misafirlerini ağırlamak, acil ihtiyaçları karşılamak, işe yarayacak eşya satın almak, ona kuaförlük yapmak, doktora ya da dışıya gidişleri organize etmek vb. hizmetlerde bulunur. Genç asker kıslada ziyaret edilebiliyorsa, aile onu görmek için uzun hafta sonu yolculukları yapar; beraberinde sevdiği yiyecekleri, arkadaşlarını, kız arkadaşını, temiz çamaşırıları, diğer ihtiyaçları ve lüks malzemeleri yanında götürür.

Oğulla görüşilememe durumunda planların ertelenmesi, belirsizlik, hizmet edememe ve oğlanın ihtiyaçlarının karşılanamaması gibi endişelere önce bir bekleme dönemi eşlik eder, sonra görüşmenin ertelenmesinin gerginliği çöker. Ebeveynler telefonun çalmasını, oğullarının izin alıp alamayacağını bilmeksizin çoğunlukla onun hafta sonu gelmesini beklerler. Nöbeti olup olmadığını ya da pek çok kaçınılmaz yanlış adımdan biri nedeniyle ceza olarak kıslada “tutulabileceğini” düşünürler. Kartpostal, mektup, oğlanın selamını ulaştıracak yakın arkadaşlarından telefon beklerler. Oğullarının iyi olduğunu duymak için sabırsızlanırlar. Ailenin yaptığı telefon konuşmalarının süresi, oğlandan gelecek bir telefonu kaçırmamak için sınırlı tutulur. Çoğu ebeveyn oğlanın üç senelik askerlik hizmeti sırasında yurtdışına yaptıkları gezileri çok kısa tutar veya hiçbir geziye gitmez.

Asker ebeveynleri, kendilerini yukarıdaki nedenlerden ötürü hareket alanları kısıtlanmış ve farklı şekillerde otonomileri sınırlanmış olarak bulurlar, aynen yeni doğmuş çocukları olan ebeveynler gibi. Henüz bebek sahibi olmuş çoğu anne-baba gibi, kendileriyle aynı şeyleri yaşayan ebeveynlerle deneyimlerini paylaşırlar, bilgi alışverişinde bulunurlar, şakalaşırlar ve birbirlerine destek olurlar. Yine tıpkı bebek sahibi ebeveynler gibi pek çok durumda yaptıkları fedakârlıkların duygusal olarak karşılığını aldıklarını hissederler; oğlan yeni ve ayrıcalıklı konumundan ve başarılarından gurur duyarlar. Ancak, bebeklik aşaması ve bebeğe bakma koşulları biyolojik ve gelişimsel gerçeklerle ve ihtiyaçlarla ilgili iken, askerlik ve askerliğin ebeveynlere dayattığı koşullar toplumsal sözleşme ve hukuk tarafından yaratılmıştır. Bu nedenle, ebeveynler kendilerini düşünmeden asker bir oğul ile ilgilendiklerinde, ilk olarak onu asker yapan toplumsal sözleşmeyi onaylar ve uygularlar. Askere alınmış oğullarının kişisel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ebeveyn dürtülerine uyararak, onu askere alan devleti tasdik eder ve devletin isteklerine yanıt verirler. Dahası, ebeveynlerin büyük kısmı çocuklarını koruyup kollamalarını söyleyen güçlü ebeveyn dürtülerini baskı altına alırlar. Kendileri için daha değerli olandan feragat ederler. İshak'ın İbrahim tarafından neredeyse kurban edileceğini anlatan İncil öyküsünün sonsuz itaat üzerine olması tesadüf değildir. Bir annenin çocuğunu orduya göndererek yaptığı tam

anlamıyla itaat etmektir. Duyulan güçsüzlüğün, suçluluğun ve utancın altında yatan neden de bence devlete tabi olmaktır. Devlete hizmet ederek ister istemez oğluna ihanet eder.

Paradoksal olan, son yıllarda eğitim kazalarında ölen askerlerin -bu ölümlerin şu anda İsrail Savunma Kuvvetleri'ndeki ölümlerin yüzde altmışını oluşturduğu tahmin ediliyor- ebeveynleri arasında aktivizmin ve isyanın oluşmasıdır. Bu aktivizmin içeriğine, gerekçelerine, özellikle de kendi kendine çizdiği hareket sınırlara şöyle bir baktığımızda, bu aktivizmin içeriğinin asker oğulların belki de özellikle -kinayeli bir şekilde- ölü oldukları zaman yeniden sosyalleştirici, güçlü özneler olduğu tezine, karmaşık ancak mantıklı kanıt sunduğunu görebiliriz.

5 Kasım 1992'de gerçekleşen bir kaza büyük ölçüde toplumsal yankı uyandırmıştı. Önemli bir tümen Necef Çözü'ndeki Tze'elim atış sahasında, özel ve çok gizli bir görev için hazırlık amacıyla canlı bir mühimmat talimi yapıyordu. O sırada bir roket yanlış yöne doğru ateş aldı ve beş askeri öldürdü. İki yıl önce aynı bölgede benzer bir kaza yaşandığı için medya olaya "Tze'elim B" adını verdi. Kaza, ordu ile ölen beş askerden dördünün acılı ailesi arasında bir mücadele başlattı. Aileler doğal olarak bu talimi planlamaktan ve gerçekleştirmekten sorumlu üst düzey askerlerin cezalandırılmasını istiyordu. Ancak sadece talimi komuta eden daha düşük rütbeli askerlerin ikisi ve atış birliği Tel-Aviv'de askeri bir mahkemede yargılandı.^{xxv}

Daha önceleri yıllarca sansürlenmiş bu gibi olaylar şimdi düzenli olarak medyada yer alıyor. Muhalefetin meşrulaştığını gösteren bir anlayış yükselişe geçiyor. Acılı ailelerin dolaylı olarak anlayabildiğimiz muazzam acıları ve kayıpları, bu kazaların kaçınılmaz olduğu gerçeği ve mantıklı, güvenliği temel alan kriterlerin eksikliği ailelerin sert eleştirilerini haklılaştırıyor. Hatta ailelerden böyle eleştiriler bekleniyor. Kazanın hemen ardından beş ailenin tepkileri medya tarafından araştırıldı ve yayımlandı. Fikirleri, süreçte gerçekleşen olaylar zinciri eşliğinde bildirildi: iki askeri soruşturma, askeri başsavcı tarafından yasal süreçleri başlatmak için alınan karar, olaydan sorumlu en üst düzey askerin görevden alınması, askeri başsavcının ilk kararını geri çekmesi ve düzeltilmesi, en üst düzey subayın görevine iade edilmesi, doğrudan sorumlu gösterilen daha düşük rütbeli iki askerin yargılanması.

Süreç boyunca, beş aileden dördü sürekli olarak kızgınlıklarını, hayal kırıklıklarını ve orduya yönelik sayısız eleştirilerini dillendirdi. Doğal olarak en üst düzey sorumlu askerin görevden alınmasını istediler. Aynı zamanda ölümle sonuçlanan askeri kazalarda soruşturmanın, askeri olmayan bir kurum tarafından yürütülmesinin yasallaşması için çeşitli görüşmeler yaptılar. Bu ailelerden biri Yüksek Adalet Mahkemesi'ne oğullarının mezar taşına yazılacak standart yazının yanında, yargı sürecini hızlandırmak adına kişisel sözler de eklemeye izin verilmesi için bir dilekçe ile başvuruda bulundu.

Bu süreçte basına yansıyan yazılarda, bu inatçı insanların askerlik hizmetinin gerekli ve insanların kontrolünü aşan sınırları olduğuna dair güçlü inançları olduğu açıkça görünüyor. Dahası, bu ebeveynlerden hiçbiri yaptıkları açıklamalarda devletin, oğullarını sorgulamadan gönderdikleri ordudan yararlandığı yönünde bir değerlendirmeye yer vermedi. Her iki temel aşama eleştirel söylemin dışında tutuldu, ebeveynlerin pasif öznel olarak içinde yer aldığı sağlam alanlar olarak kaldı.

Ailesi ABD'ye göç ettiğinde dokuz yaşında olan Eran Wechselbaum'a değinmek istiyorum. İsrail Savunma Kuvvetleri'nde askerlikten muaf olma hakkına sahipti, ancak askere gitti ve öldü. Ölümünün hemen ardından yapılan bir röportajda annesi Chava, oğlunun İsrail'e askerlik yapmak için dönme kararını babasıyla birlikte karmaşık duygularla karşıladıklarını belirtti. Ardından şunları söyledi: "Bunun bir gün olacağını biliyorduk. Askerlik yapmayı hep istemişti. ... Kararı ona bırakmıştık. ... İsrail'den uzakta bizimle mutlu olmayacağını biliyordum."^{xxvi} (Rosenbloom, 1992)

Epeyce sonra, dört aile –Shilo, Shifran, Cohen ve Wechselbaum- iki düşük rütbeli askerden birisi için davada gündeme gelen anlaşma önerisine itirazda bulunan ortak bir dilekçe kaleme aldılar. Dilekçede "Oğullarımızı, insanların daha iyi günler için önemli sorumluluklar almaları gerektiğini düşündüğümüzden bu askeri birlikte hizmet etmeye teşvik ettik" diyorlardı (Levin, 1994). Askerlik hâlâ sorgulanamayacak temel bir öncül olarak duruyor. Ayrıca, tehlikeli, meşakkat isteyen bir yerde yapılacak görev için ebeveynlerin aktif olarak destek vermesi, ordunun devlet tarafından kötüye kullanılmayacağına duyulan güveni ortaya koyuyor. Böyle bir teşvik ancak ebeveynlerin, tehlikeli ve cesaret isteyen görevlerin orduyu yöneten siyasetçiler tarafından haklılaştırılacağına ve kararlar birlikte sorumluluğun da alınacağına dair duydukları güveni gösterir.

Arie'nin babası Shlomo Cohen ileriki dönemlerde bu aktivist aileler arasında sesi en çok duyulan kişi oldu. Bazı argümanları askerlik hizmetinin kaçınılmaz olduğu varsayımını neredeyse çürütüyordu; bazı argümanlarında da sonradan kabul ettiği gibi kendisiyle çelişiyordu. Askeri başsavcının olaydan sorumlu iki generali sadece kınayıp iki düşük rütbeli askerin yargılanmasını talep eden kararından bir hafta sonra yayımlanan bir makalesinde şunları yazıyordu:

Ordunun ayrıcalığı olduğunu düşünürdüm. Trajik olaydan sonra fikrim değişti. Artık askerlik hizmetini bir ayrıcalık olarak değil sadece bir görev olarak görüyorum. Eğer bu bir görevse, herkes kendisine bir pay çıkaracaktır. ... İsrail Savunma Kuvvetleri'nde aynı düzenin devam etmesi için 1948'den beri kök salan örtbas etme, saçmalama ve yalan söyleme normlarından dolayı savcının kararının ne olacağı tahmin edilebilirdi.

... Bizi kumanda ediyorlar. Biz bu ülkeyi sevecek çocuklar yetiştiriyoruz. Yalanların ve üstü örtülü işlerin bir sınırı olmalı. ... Bu artık başka bir nesil. Eskisi gibi değil. İsrail Savunma Kuvvetleri'nin normlarını bilen ve anlayan, bu normlara uymayan bir nesil söz konusu. Oğlunuzu güvenilmez bir sistemin içine yollarken iki kere düşünmelisiniz. Ebeveynlere çocuklarına kötü şeyler olabileceği söylenmeli. Bu askeri sistem daha uzun süre ayakta kalamayacak, aynen şimdi olduğu gibi sarsılacak. Kimse sorumluluk kabul etmeyecek (Ifargan, 1994).

Cohen İsrail Savunma Kuvvetleri'nin ilk ve en efsanevi komando birliklerinden birinde (101. birlik) askerliğini yaptığı dönemde iyi öğrendiği gizlilikten, saçmalıktan ve yalanlardan oluşan eski bir geleneği (1948'den beri) hatırlatıyor. Ancak yine de “ordunun bir ayrıcalığı olduğunu düşünerek” ve “ülkeyi seven çocuklar yetiştirerek” ordusuna yürekten bir inançla hizmet ettiğini açıkça söylüyor. Bunlardan haberdarken bile “yalanlara ve üstü örtülülüğe bir sınır koymakta” önceleri başarılı olamadı. Vakur askerlik görevini reddetmenin gerekliliğine ancak oğlunun ölümünden sonra inandı. Öngördüğü tehlike, aktivizm ile engellenmesi gereken felaket, “ordunun bu şekilde uzun süre ayakta kalamayacağı” gerçeği. Oğlunu güvenilmeyen bir sisteme gönderme erdemini sorguluyor, bu sistemin haklılığını değil. Yitzhak Laor'un belirttiği gibi “Uzun süredir İsrail'de siyasi hegemonyanın dayanak noktası, topyekûn benimsenen ulusal güvenlik öncülü” (Laor, 1994).

Cohen'in “Ebeveynlere çocuklarına kötü şeyler olabileceği söylenmeli” tespiti, Laor'un bahsettiği gibi hemen hemen bütün İsraili Yahudiler tarafından otomatik olarak askerliğin kati olarak gerekliliği bağlamında okunmasa ve de ordudaki kazalar ile gerekli, önemli, kaçınılmaz yaralanmalar arasında bir ayırım çizilmese kulağa komik gelir. Tabii ki askerlerin başına kötü şeyler gelebilir; bu zaten ordunun temelinde mevcuttur. Ordunun gerekliliğine ve hükümet tarafından faydalı bir şekilde kullanılmasına dair kabul gören öncüller Cohen'in aktivizmine dair bize veri sunuyor.

Geride kalan biz aileler soruşturmanın ordunun elinden alınması için mücadele edeceğiz. Ölümle sonuçlanan her kaza, harici bir grup tarafından araştırılacak, İsrail Savunma Kuvvetleri kendi soruşturmasını kendi yürütmeyecek. Çok sevdiğimiz kişilerin ölümleri ile ilgili soruşturmada ebeveynlerin de yer alabilmeleri için mücadele edeceğiz. Hiçbir şey yapılmazsa ve başka bir trajedi yaşanırsa yapmak zorunda olduğum şeyleri yapmadığım için kendimi suçlu hissedeceğim, özellikle de başka insanlara karşı (Laor, 1994).

Cohen ve diğer ebeveynler sistemin ve toplumun iyiliği için samimi bir şekilde çalışıyorlar. Bu nedenle sistemin geçerliliğini ve önemini bir kez daha onaylıyorlar.

Ayala Katz, 1990'da "Tze'elim A" kazasında öldürülen beş askerden biri olan Rami Katz'ın dul eşi. Katz da ordu talimlerindeki ve eğitimlerdeki güvenlik standartlarının yükseltilmesi için yürütülen faaliyetlerde uzun süredir aktif olarak yer alıyor. Yakın zamanda yayımlanan bir gazete söyleşisinde "Birkaç yıl içinde oğlum da orduya katılacak; güvenlikle ilgili bir şeyler yapmaları için çaba harcamaya devam etmeliyim, sessiz duramam" diyor (Meidan, 1994). Kocasını boşuna boşuna ölmüş olmasına rağmen, Katz oğlunun askerlik yapacağına, daha doğrusu yapması gerektiğine tamamen inanıyor. İsrail'in temel toplumsal sözleşmesinde herhangi bir gedik tahayyül edilemiyor.

Oğlu Eyal, Kasım 1987'de bir eğitim kazasında ölen Yael German anı defterine "Eyal bir eğitim kazasında öldü. Ölümü boşu boşuna oldu" diye yazmıştı (Meidan, 1994). German ve kocası ordudaki kazaların önlenmesi için çalışmalar yürüten bir dernek kurdular. Meidan'ın makalesinde German şunları açıklıyor:

Her şeyi sessizce yaptık, ordu ile birlikte, orduya karşı değil. Ama hem bizim hem de ordu temsilcilerinin çok iyi bildiğimiz bir şey vardı: Ciddiye alınmasaydık iyi kızlar ve iyi oğlanlar olmayı bırakıp halkın karşısına çıkacaktık. Annelere "Dikkatli olun, askerler sadece savaşlarda öldürülmüyor" diyen bildirimler dağıtmak ve imza toplamak üzere çadırlar kurmayı düşünmüştük. ... Sert bir kadın haline gelmemek benim için oldukça önemliydi, bu nedenle orduya karşı değil orduyla birlikte ilerleyen pozitif bir yol benimsedim (Maiden, 1994).

Hem hukuka hem de toplumsal sözleşmeye karşı isyanının sınırlarını belirlemiş olan German seçimini ortaya koyuyor: dışarıda kalan kişi olmamak ya da kendi ifadesiyle "sert bir kadın" olmamak; sisteme karşı gelmektense sistemle birlikte hareket etmek.

Lea Zuryano 1992'de bir helikopter kazasında ölen Gil'in annesi. "Bunca yıl gözlerimizin kör olduğunu fark ettik. İşlerin böyle yürüdüğünü hiç tahayyül etmezdim, orduda ihmalkârlık olacağını ve bunun üstünün örtüleceğini düşünemezdim," diyor (Meidan, 1994). Sözlerine karşıt bir şekilde şunları ekliyor: "Ebeveynlerimizin kuşağından farklıyız, İsrail Savunma Kuvvetleri'ne hizmet ettik, onun tam anlamıyla ne olduğunu biliyoruz ve onu eleştirmekten korkmuyoruz" diye devam ediyor (Meidan, 1994). Ama bu eleştirelliğin sınırları var ve son cümlede ortaya konuyor: "Eğitim kazaları ile ilgili soruşturmanın ordu tarafından yürütülmemesini talep ediyoruz. Ordunun kendi kendini soruşturması son derece abes" (Meidan, 1994). Meidan tarafından zıtlık olarak çizilen şey German'ın aksine ordu aleyhine çalışan Zuryano'nun kendisini, her şeye rağmen geçerliliğini sorgulamadığı sistemin iyileştirilmesi için mücadele eden biri olarak tanımlaması.

Sosyalleşmenin temelinde yatan şey, mutlak kabul edilen, sorgulanmayan, tüm toplum tarafından gerçeklik olarak görülen “dünyada her şey nasılsa öyledir” düşüncesidir ve bunun reddedilmesi kesinlikle düşünülemez. Ebeveynlerin içerik açısından tam anlamıyla reform yanlısı olan protestoları ve aktivizmleri, yasal olarak neyin sorgulanabileceği ve eleştirilebileceği -dolayısıyla değiştirilebileceği- ile neyin sorgulanamayacağı arasında var olan sınırları yineliyor ve güçlendiriyor. David Ben-Gurion’da Yitzhak Laor’un yaptığı bir alıntıdan hareketle (Laor, 1994), bu ebeveynler hangi konunun tartışılması ve hangi konunun açılmaması gerektiğini çok iyi ayırt ediyorlar. Bu, sosyalleşmenin en temel yönüdür. Asla sorgulanmaması gereken şeylerle ilgili toplu sessizlik, özellikle muhalif potansiyeli olan yerlerde güçlü bir şekilde uygulanıyor.

Sessiz Aktivizm

İsrail’de sosyalleşmenin temelini oluşturan “sessiz kalınması gereken konunun” sınırları, askeri meselelerin gizliliği bahane edilerek sistematik olarak genişletiliyor. Güvenlik öncülü, ordu ve ordu ile ilgili her şeyin üzerine genişçe ve neredeyse hiç sorgulanmayan bir sessizlik perdesi çekiyor. Bu, İsrail’de devletin büyük kısmı ve devletle ilgili her türlü aktivite anlamına gelir. Bununla ilgili sorular potansiyel olarak tehlikeli gösterilir, bunlarla ilgili bilgiler mahrem tutulmalıdır, bu bilgilerle ilgili en ufak bir açığın oğlumuzun ya da komşunun oğlunun tehlikeye girmesi anlamına geldiği iddia edilir.^{xxvii} Pek çok asker ebeveyni gizli iç güvenlik çemberine sınırlı giriş iznine sahip. Askeri meselelerle ilgili çok az bilgiyi oğulları aracılığıyla öğreniyorlar. Buna göre kısmi sırdaş oluyorlar; sahip olabilecekleri ayrıcalıklı bilgiyi ellerinde tuttukları için onlar da ayrıcalıklı oluyorlar. Tüm bunlar sessizlik alışkanlığını, bilgiyi araştırmaktan veya yaymaktan pasifçe sakınma alışkanlığını, (güvenlik) emirler(in)e uyma alışkanlığını besliyor –toplumsal davranışların ve inançların sorgulanmayan temelini oluşturan alışkanlıkları besliyor. O halde, pek çok asker ebeveyninin yeniden sosyalleşme sürecinin temel bir bileşeni, kuralları belli bu sessizlik pratiğine gönüllü katılmalarıdır; bilgiyi, fikirlerini ve araştırmayı alışkanlık haline getirerek bastırmalarıdır.

Belki de şaşırtıcı olan, bu son noktanın asker ebeveyni olan radikal politik aktivistlerin bazı tutum ve söylemlerinde de görülmesi. Bu ebeveynler “güvenlik öncülü”nü mutlak görmüyorlar. Bununla alakalı olan başka bir öncüle, güvenlik öncülünün kalkması durumunda ordunun feshedilmesine inanmayı reddediyorlar. Ama çoğunlukla böyle ebeveynler de bu noktada duruveriyorlar. Onlar da (kendimin de buna dahil olduğumu söylemeliyim) oğullarının askerliği süresince onları destekleyerek ve ayakta kalmalarına yardımcı olarak, asker ebeveynliği rolünü oynuyorlar. Ebeveynlerin çoğunluğu oğullarının askerliği reddetmeyi veya askerlikten kaçmayı tercih etmelerine dair açıkça bir öneri geliştirmekten kaçınıyor.^{xxviii} Chava Wechselbaum’a benzer şekilde içinde buldukları

durumun nedeni olarak oğullarının otonomi ve özgürlüğüne duydukları saygıyı koyuyorlar. Karşılaştığım örneklerden bazılarını burada aktaracağım.

Görüştüğüm ilk kadın^{xxix} aynı zamanda ana akım İşçi Partisi'ne üye olmasına rağmen birkaç senedir bir barış aktivistiydi. Onunla İsrail'in Batı Şeria ve Gazze işgaline karşı sivil itaatsizlik geliştirmeye çalışan bir grup olan "21. Yıl"ın [21st Years] yardım etkinlikleri kapsamında İsrail ve Filistinlilerin katılacağı bir toplantıyı organize ederken tanışmıştım. Daha sonraları, 1987'de yükselişe geçen Filistinlileri bastırmak için görevlendirilen İsraili askerlerin eylemleri ve tepkileri üzerine çekilen bir film üzerinde çalışırken ona, iki çocuğu da asker olan bu anneye, film için röportaj verip veremeyeceğini sormuştum. Yanıtını, biri profesyonel olan asker oğullarına danıştıktan sonra vermek istediğini söyledi. Tekrar görüştüğümüzde, oğullarının bir film için röportaj vermesinin profesyonel olan oğlunun konumunu tehlikeye sokacağını söylediğini belirtti. Bu nedenle, film daha etkili ve kamusallaştırılabilir olduğundan ortamı daha çok tehlikeye sokacağı için (aynı nedenle politik amaçları için daha umut verici bir araçtı) filmde yer almayacak bir röportaj konusunda anlaştık. Bu, oğullarının asker olmasından ötürü politik aktivizmine devam etmekten tereddüt duymayan bir kadındı. Ancak, kamusal olarak görünür bir röportaj, onun fikirleri ile oğullarının asker olarak rolleri arasında doğrudan bir bağlantı kuracağı için oldukça ürkütücü görünmüştü. Bu vakada anne, oğullarının kararlarına ve ihtiyaçlarına öncelik tanımıştı ve oğulları aracılığıyla ordu ile devlete destek vermişti.

Röportaj vermeyi kabul eden başka bir asker annesi o dönemki hükümet politikalarını kamusal bir şekilde eleştiren "Horim Neged Schika" (Aşınma Karşısı Ebeveynler) grubunda aktivist faaliyetlerini yürüten bir anneydi. Aktivizmi oğlunun askere alındığı 1988'de başlamış ve iki yıl devam etmişti. Bir ön görüşmede "oğullarının askerlik hizmeti ve orada yapmak zorunda oldukları ile ebeveynlerin işgale karşı çıkışlarının uyumsuzluğundan" açıkça bahsetmişti. "İlk kez bir işbirlikçi olduğumu hissettim" diyerek İşgal Bölgeleri'nde ilk defa operasyonlara katılan oğlu yoğun endişe duyduğu halde, annesi eylemlere katılma kararı verdiğinde daha çok korktuğunu da ekledi. "Ona [işgal bölgesinde] hizmet etmeyi reddetmesini söylememi istemedi. Böyle bir şeyi söyleyebileceğimi ben de sanmıyordum. Zorunlu askerliği reddetmek [ertelemenin aksine] oldukça zordur" diyordu. Kendi aktivizmimi oğlumdan ayırmam gerektiğini en başta hissettim. ... Kendi kişisel karmaşalarımın ağırlığını oğluma yükleyemedim." Birkaç kere oğluna deneyimlerini protesto eylemlerinde anlatmasını önermiş ama oğlu reddetmiş. Anne, hükümete ve ordu yoluyla yürütülen politikalara karşı söylemlerini cesur bir şekilde yılmadan kamusallaştırırken, oğlunun kişisel tercihleri karşısında sessizlikle boyun eğmek zorunda

kalmış. Kendi tercihi olan sessizlik, bu vakada, anne ve oğlun sıkıntı veren ahlaki konularda fikirlerinin ayrışması olasılığını ortadan kaldırdı.

Aynı anne, işgal bölgelerinde operasyonlara ilk katıldığında yaşadığı şok ve üzüntüyü sert bir şekilde sürekli dillendiren oğlunun, birkaç ay sonra gördüklerini ve yaptıklarını anlatmayı kestiğini belirtti. Oğlu, yaptıklarının olması gereken ve en iyi kendisi gibi insanlar tarafından yapılabilecek işler olduğuna inanmıştı. Daha sonra oğlunun, orduya karşı dostluk, sadakat ve gurur duygusu geliştirdiğini ve ordu ile barış yaptığını belirtti. Aynı zamanda işgal bölgelerindeki durumun ilk zamanlardaki kadar kötü olmadığını iddia ettiğini söyledi.

Bu vakada, anne ve oğul, ordunun dayattıkları ile birlikte yaşama olasılıklarını güçlendirmişe benziyor. Ev dışında aktif bir muhalefet örgütlenme konusundaki kati taahhüdüne rağmen annenin, oğlunun sessizliğini, kendisinin aile içindeki sessizliğini kabul etmesi ve toplumsal-askeri sözleşmeye pratik olarak itaat etmesi, aktivizmi tamamen reddetmek anlamına gelmiyorsa da kesintiye uğratıyor. Oysa bu aktivizme, bireysel psikoloji alanına indirgeyerek, kendi “kişisel karmaşa” söyleminden anlaşıldığı gibi özür dileyerek yaklaşıyor. Buna istinaden “Bir sorunum var. Bir yandan kendiminkini korumaya çalışırken [oğlumun] zaten sallantılı zihinsel dengesini altüst etmeye ne hakkım var?” diyor.

İsrail’in Lübnan’daki varlığına karşı çıkan ve kendilerine “Horim Neged Shtika” (Sessizlik Karşıtı Ebeveynler) diyen kararlı, oldukça görünür bir ebeveyn grubunun merkezinde yer alan başka bir aktivist anne de “Bunları söylemekten utanıyorum” diyerek söze başladı. Kırmaya çalıştıkları sessizlik “oğullarımız oradayken” protestodan uzak durmak gerektiğini düşünenlerin sessizliğiydi. Bana “Tanrım beni affet” diyerek, askere gitmeden iki yıl önce, o dönem on yedi yaşında olan oğlu, ordu bilgi işlem bölümüne girmek için uğraşabileceğini söylediğinde, ona “arkadaşın Uri orada kıcını yırtacak ve sen bilgisayar başında oturacaksın öyle mi?” diye yanıt verdiğini, ya da başka bir deyişle vazifeden kaçtığını söylediğini belirtti. Oğlu askere gitmeden ve İsrail Lübnan’a girmeden önce barış hareketinde aktif bir kadındı. “Lübnan’da savaş patlak verdiğinde, sosyal çevremde hemen tepki veren tek kişi bendim. Kendimi korkunç şekilde yabancılaşmış hissediyordum” diyor. Anne “bir yaz ayını Başbakan’ın [Menachem Begin] evinin kapısının önünde” ya da “kapı kapı dolaşıp sokaklarda imza toplayarak” geçirmiş. O böyle yaparken oğlu “Yaptığın şeyin zamanlamasının iyi olmadığını düşünüyorum. Ama yapılması gerektiğine inandığın şeyi yapıyorsun, ben de öyle yapacağım,” demiş.

Yıllar önce boşanmış olan ve başka çocuğu olmayan bu anne, oğlunun komando birliğine alınmasına onay vermesi istenen resmi bir kâğıdı oğlunun talebi üzerine imzalamak durumunda kalmış. Bu İsrail Savunma Kuvvetleri’nde sadece ailedeki tek erkek çocuk olan

oğullar komando birliklerine katılmak istediğinde izlenen standart bir prosedür. “İmzalamayı hiç istemedim, ama tek oğlum olmasının onun suçu olmadığını düşündüm,” dedi. İmzalamak yerine (oğluyla ilişkisinde ciddi krize yol açma pahasına) izin vermeyebilirdi; ama askerlik zamanı yaklaştıkça oğlu askerliğine herhangi bir şeyin engel olmasından ciddi şekilde korkmaya başlamış. “Hangi işte insanın başına neler gelebileceğini kim bilebilir ki?” diyerek Tire-Lübnan’da bir İsrail Savunma Kuvvetleri yönetim binasının çöktüğünü hatırlattı. “Kendi kendime, eğer karışırın, kendini sorumlu hissedeceksin, dedim.” Bunun üzerine, her nasılsa sorumluluk almamak adına, onay verdi. Bunun nedeni, onay vermektense ve olabilecek ölümcül şeylerden korkmaktan başka bir seçeneği olmadığına inanmasıydı. “O dönemde hâlâ bunun bir gereklilik olduğunu düşünüyordum,” dedi.

Sessizliği kamusal düzlemde bozmasına rağmen, kişisel düzlemde benzer bir aşama olmadı. “Zorunlu hizmeti süresince oğlumun bunu reddetme olasılığı olduğu aklımın ucundan bile geçmedi, savaşa karşı çıktığım ve savaşın anlamsız olduğunu düşündüğüm zaman bile. Elimden geleni yaparak devam edeceğimi, onun da ne yapıyorsa onu sürdüreceğini düşündüm,” diye belirtti. Oğlu acemilik eğitimini tamamlayarak “mezun olup” işgal bölgelerine gitmek üzere göreve çağrıldığında, anne o anda oğlunun bunu reddetmesi yönünde güçlü bir istek duymuş. Kendi deyimiyle, “mesajı oğluna defalarca ulaştırmış”. O zaman bile, sırf dayatıyor gibi olmamak için, oğluna gitmesini istemediğini açık açık söyleyememiş. Görüşmemiz süresince, bir fikri ifade etmenin neden dayatmak anlamına geleceği üzerine derin düşüncelere daldı.

Son olarak, benzer bir yanıt, yani “biz fikrimizi söylemedik, bu onun kendi kararıydı” yanıtı, oğulları zorunlu askerlik hizmeti sırasında İşgal Bölgeleri’ne gitmeyi reddeden birkaç askerden biri olan bir çift tarafından da dile getirildi. Her ikisi de uzun süredir aktif radikaller olan bu ebeveynler, yine de, kendi duruşlarının oğullarının kararını etkileyecek şekilde açıkça ortaya konmasını engellemişler; ancak oğullarının reddinden sonra ve hapiste geçirdiği süre boyunca ona tam destek vermişler.

Yeniden Sosyalleşmeye Direnmek - Bir Başlangıç

Tüm bu örnekler aracılığıyla İsraili Yahudi ebeveynler, oğullarının askerliği yoluyla yeniden sosyalleşmeye teşvik ediliyor gibi görünüyor. Bu ebeveynlerin askerlik emri ile kurdukları suç ortaklığı oldukça kökleşmiş. En muhalif ebeveyn örneklerinde bile, bu ortaklık ya muhalefete ya da ebeveynler ile oğulları arasındaki kişisel ya da toplumsal diyaloga belli bir sınır koymayı dayatıyor (çoğunlukla her ikisine de). Son derece önemli kişisel bir konudaki muhalefeti sınırlamak ebeveynlerin aktif yurttaşlar olarak güçsüzleştirilmelerine katkı sunuyor. Yahudi

oğulların büyük çoğunluğunun askere alındığı İsrail’de toplum üzerinde böyle bir etkinin önemi son derece büyük olabilir.

Ordu açısından ebeveynler ile suç ortaklığı çok önemli görünüyor. İsrail ordusu sivil seçmen kitlesine coğrafi açıdan oldukça yakın bölgelerde konuşlanıyor ve askerler düzenli olarak sivil ve askeri bölgeler arasında gidip geliyor, bu da onları potansiyel olarak sivil, oğul, koca, baba ve savaşçı kimlikleri arasındaki katı uyumsuzluklara maruz bırakıyor. *Testimonies* (Tanıklıklar) üzerinde çalışırken askeri eylemleri gerçekleştiren insanlar üzerine sürekli kafa yoruyordum. Görüşmelerimizde ve ekranlarda eksik olan şey, gösterilen olayların gerçekleşmesi için hayati öneme sahip olan, askere giden erkeklerin evlerinde anneleri, babaları, yeğenleri, eşleri, kız arkadaşları tarafından yaratılan normalleştirmedir. Onların refahı için endişelenen, askerde veya askerden dönüşte evde onları güven içinde görmekten mutlu olan, (askerliğin bir bütün olarak eleştirildiği evlerde bile) hemen hiçbir zaman birey olarak eylemlerini eleştirmeyen, çoğu zaman bireysel eylemlerinden haberdar olmayan ve bunları “güvenlik sırrı” gerekçesiyle örtbas etmekten memnun olan aileleri, onları kabul etmeye, desteklemeye, nezaket duygularını, dengelerini, akli durumlarını, varlıklarını güçlendirmeye devam ediyorlar. Görüştüğümüz erkeklerden bazıları bu sorgusuz sualsiz evlerde hissettikleri korkunç yalnızlık ve üzüntüden bahsederken, aile mesajını açıkça ortaya koyuyor: “Git ve yapman gerekeni yap, sana güveniyoruz ve bilmek istemiyoruz, yani hiçbir hoşnutsuzluk olmayacak”.

Bunu iki oğlumun askerlik yılları sayesinde anladığımda, kamusal alan ile ev arasında var olan, çocuklarımın (varsayımsal olarak) dar görüşlü, bağımsız “kendileri adına karar verme” eylemleri ile kendi politik duruşum ve ev dışındaki aktivizmim arasında var olan sınırları kasıtlı olarak bozmaya başladım. Bir asker annesinin suç ortaklığına bir dereceye kadar direnç gösterebilme girişimi olarak, eve toplumsal politik aktivizmimin bazı parçalarını özellikle taşıdım, bunları ev içi diyaloga dahil ettim ve oğullarımın gelecekteki/şimdiki askerlikleri ile bağ kurdum veya onları yüzleştirdim. Oğullarım “oradayken” benden beklenen sessizliği reddederek askerlik hizmetinin kendisinin ve merkezi bileşenlerinin haklılaştırılması üzerine sorularımı onlarla tartıştım. Bu basit ve açık görünebilir. Ama değil. Oğullarımın asker olarak gösterdikleri çabamın değerini, bu çabaların ne kadar çileli olduğunu bilerek, sorgulamak acı verici ve korkutucu. Bu çabalar onlara hukuk tarafından ve İsrail’de Yahudi olarak sosyalleşmiş insanlar oldukları için zorunlu kılınıyor. Hâlâ, bu çabaların gerçekten gerekli olup olmadığı konusundaki şüphelerimi açıkça dile getirmeye çalışıyorum. Onların konuyu anlamaya çalışan yanıtlarını dürüstçe dinlemeye çalışıyorum. Ortaya oldukça karmaşık bir anne-oğul ilişkisi çıkıyor. Bir oğul veya bir kız ile, yaptıklarına eleştirel bir bakış geliştirerek ve bunu yapıcı bir şekilde yaparak karşılaşma yaşamak her

zaman karmaşıktır. Ayrıca bu, kişisel olmayan bir durumdur ve soyut bir düzlemde kalamaz, çünkü askerlik yapmak zorunda olmak “onların hatası” olmayabilir; görüşlerimi ortaya koyarken temel çıkış noktam, onların (ve de benim) alınan kararların ve eylemlerin sorumluluğunu üstlenmemizdir.

Sonuç olarak, benden beklenen rollerden bazılarının altını boşaltmaya çalıştım. Bu az karmaşık bir iş değil. Asker bir oğlu desteklemek ve ona yardım etmek orduyu desteklemek anlamına geldiği için, ordu ile işbirliği yapmamak tersten okununca bir oğlun desteklenmemesi anlamına da gelebilir. Kabul etmemeye özellikle dikkat ettiğim rollerden biri geceleri uyuyamayan, sürekli oğlunun dönmesi için korku içinde bekleyen ama buna cesurca katlanan, acısı ve cesareti için aileden, komşulardan ve arkadaşlardan saygı ve huşu geleceğini farz eden ve bunu talep eden azize-anne rolü. Korkmamanın bir yolu olmadığı için (çünkü korku gerçektir) azize halesine çoğunlukla direnebildim. Gerekli (bağımlılık yapan) trajik heyecanı ve bıçak sırtı yaşamı terk etmek yerine, korkuyu evcilleştirmeye ve kullanışlı hale getirmeye çalıştım; fetişleştirmek yerine haklılaştırmaya çalıştım. Bunları hissettiğim gibi ifade ediyorum. Korkuyu gerekli ve kaçınılmaz görmediğimden, bunun nedenlerini önemli bulmadığımdan, korktuğum için kendime kızdığımı açıkça ifade ediyorum. Bunlar, bence, bir bireyin (yeniden) sosyalleşmeye karşı direnişini kapsayan ince ayrımlar.

Bunların hiçbiri kati çabalar değil. Her zaman iyi bir şekilde, incelikle, nezaketle uygulanamaz. Zaten her zaman uygulanamaz, dönemseldir. Bazen her şey çok korkutucu geliyor ve sessiz kalıyorum. Ama sınırları zorlamaya çalışıyorum.

KAYNAKLAR

Ifargan, Shimon. 1994 “The Death of the Sacred Cows or Ze’elim 2 as Allegory”. *Kol Hangevu*, 11 Mart Cuma.

Izraeli, Daphna. 1994. “On Women’s Status. in Israel: Women in the Army” *International Problems – State and Society* 33, no. 63.

Laor, Yitzhak. 1994. “The Torn Tongue” *Ha’aretz*, 19 Eylül Pazartesi.

Levin, Ron. 1994. “Parents of the Dead in Tze’elim B Tragedy: ‘Where is the Commander’s Courage?’ ” *Ma’ariv*, 2 Mart Çarşamba.

Mazali, Rela. 1993. “Military Service as Initiation Rite.” *Challenge* 4, no. 4: 36-37.

Meidan, Anat. 1994. "I So Much Wanted to save Him". *Yediot Aharonot*, 13 Temmuz Çarşamba. (Makale Chaim Tal tarafından yönetmenliği yapılan matemli ailelerin aktivizmini konu alan *Raising a Child Who is Gone* [1994] filmi için yazılmıştı.)

Rosenbloom, Sarit. 1992. "The Tze'elim Tragedy: The Pain." *Yediot Aharonot*, 11 Kasım Pazar.

Testimonies Group. 1993. *Testimonies*. Director: Ido Sela. [İngilizce altyazılı]

ⁱ Rela Mazali, "And what about the girls?": What a culture of war genders out of view," *Nashim: Journal of Jewish Women's Studies & Gender Issues*. 2003. Sonbahar, Sayı 6, s. 39-50.

ⁱⁱ Stewart Cohen, "Towards a New Portrait of the [New] Israeli Soldier," *Israeli Affairs*, 3-4 (1997), s. 77-117.

ⁱⁱⁱ Ina Levy, Sarah Ben-David ve Sarit Amram, *The Phenomenon of Sexual Harassment in the IDF*, Yohalan, 2003, [Kurmaya Başkanın Kadın Sorunları Danışmanı], <http://www.aka.idf.il/yohalan/main/main.asp?catID=18283>, (İbranice-Rela Mazali'nin çevirisi).

^{iv} New Profile'nin ilkelerinin İngilizce versiyonu için bkz. <http://www.newprofile.org/showdata.asp?pid=21> ve New Profile web sitesi www.newprofile.org.

^v Gadi Algazy, "[Listening to the Voice which says No](#)," *The Refuseniks' Trials* içinde, Tel Aviv: Babel Publishing House, 2004, s. 11-35. (İbranice).

^{vi} Bunların arasında, en yaşlı grup "Yesh Gvul" ("Bir Sınır Var") da dahil, "Shministim" ("Lise Son Sınıf Öğrencileri"), "Courage to Refuse", savaş pilotlarından oluşan bir grup, özel kuvvetler birliğinden bir grup var alıyor. İsrail'deki ret hareketini de kapsayan gruplar hakkında bilgi için bkz. Refusers' Solidarity Network [Retçiler Dayanışma Ağı] web sitesi: www.refusersolidarity.org.

^{vii} Sergeiy Sandler şöyle yazıyor: "İsrail'de bu şekilde deklarasyonda bulunan retçiler devlet kurulduğundan beri, hatta daha önceleri de vardı" "... sayıları her zaman azdı. 80'lerin sonuna kadar bir yılda en fazla birkaç bireyden bahsederdik. Ama 90'ların başında bu grup ... artmaya başladı. Özellikle iki grubun bu artışa katkısı oldu. Biri SSCB ve çevresinden gelen göçmenlerdi... 90'ların başında daha kritik bir konumu olan diğer grup ise, lise öğrencilerinin 2001'de yayımlanan kolektif ret deklarasyonlarının habercisi olan ve ... pek çok yönden... vicdani reddi şu anda İsrail'in temel konularından biri yapan İsrail'deki solcu aktivistlerin büyüyen yeni nesliydiler. (New Profile'dan Sergeiy Sandler'ın 6 Şubat 2008 tarihli kişisel e-postasından. Askerlik ve askerliğe karşı direniş istatistikleri Sergeiy Sandler and New Profile'nin diğer üyeleri tarafından medya raporlarının ve askerlik direnişçilerinin destekleyici faaliyetlerinin derlenmesiyle oluşturuldu.)

^{viii} Bkz. Shani Werner ve Rela Mazali, "Women's draft resistance in Israel", *Bridges*, Cilt 10, Sayı 1, 2004, s. 46-48; Rachel Shabi, "The fight not to fight", *The Guardian*, 17 Nisan 2006. <http://www.guardian.co.uk/israel/Story/0,,1755295,00.html>.

^{ix} Sergeiy Sandler'ın kişisel iletisi, agy.

^x Bkz, örneğin: Ynet, "Ministry of transport will identify IDF shirkers," *Ynet*, 13 Ocak 2008. <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3493642,00.html>. (İbranice); Yoni Shenfeld ve Galei Zahal Online, "An initiative of CEOs: Barring shirkers from jobs", *Galei Zahal Online*, 23 Ağustos 2007. <http://glz.msn.co.il/NewsArticle.aspx?NewsId=5403>. (İbranice); <http://www.youtube.com/watch?v=jDHW1H6Nb5U>. (Sonucusu kampanya tarafından yapılan İbranice-İngilizce bir video klip). "Social TV" tarafından yapılan alternatif bir video klip için (İbranice-İngilizce) bkz. http://www.youtube.com/watch?v=woXH8oEXi_s&watch_response.

^{xi} Örneğin bkz. Peleg Sapir, "The Burden of Shirking," *Hagada Hasmalit Left Radical Forum*, 14 Aralık 2007. (İbranice) <http://www.hagada.org.il/hagada/html/modules.php?name=News&file=article&sid=5801>

^{xii} 1998-1999 verileri yayımlanmadı.

^{xiii} Bu sayı İsrail'in çoğu devlet ve ordu ile ilgili görevler için uygun görülmeyen Filistinli yurttaşlarını da kapsıyor - yaklaşık nüfusun yüzde 20'si- (Sergeiy Sandler'ın kişisel iletisi, agy.) Ayrıca bkz. Yael Barnovsky, "The proportion of non-enlisters has climbed to 28%", *Ynet*, 6 Kasım 2007. (İbranice). <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3468233,00.html>.

^{xiv} Human Rights Watch, "Israel, the Occupied West Bank, Gaza Strip and Palestinian Authority Territories," *World Report 2001*. <http://www.hrw.org/wr2k1/mideast/israel.html>.

^{xv} Human Rights Watch, "Israel, the Occupied West Bank, Gaza Strip and Palestinian Authority Territories," *World Report 2003*. <http://www.hrw.org/wr2k3/mideast5.html>.

^{xvi} Joel Beinin, "The People in Gaza Challenge Sham Peace Process", *Hagada Hasmalit Left Radical Forum*, 25 Ocak 2008. <http://www.hagada.org.il/eng/hagada/html/modules.php?name=News&file=article&sid=215>; Rela Mazali, "Talk for December 2 Demo – Coalition to Stop the Siege of Gaza", 2 Aralık 2006, Tel Aviv. http://www.jewishvoiceforpeace.org/publish/article_778.shtml.

^{xvii} Yuval Yoaz, "High Court okays reducing fuel and power supply to Gaza Strip," *Haaretz*, 30 Ocak 2008. <http://www.haaretz.com/hasen/spages/949679.html>.

^{xviii} Tom Segev, "Was Lebanon War necessary? Report doesn't say," *Haaretz*, 31 Ocak 2008. <http://www.haaretz.com/hasen/spages/949993.html>.

^{xix} Rela Mazali, "The Gun on the Kitchen Table: The Sexist Subtext of Private Policing in Israel," içinde, editörler Vanessa Farr & Albrecht Schnabel, *Sexed Pistols: The Gender Perspectives on Small Arms and Light Weapons*, U.N. University, Tokyo & Swisspeace, Bern (basım aşamasında).

^{xx} Naomi Klein, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, New York: Metropolitan Books, 2007, s. 439.

^{xxi} Rela Mazali, "The Gun on the Kitchen Table," agy.

^{xxii} İsrail'de Yahudi kadınlar için de zorunlu askerlik söz konusu; kadınların askerliğinin içeriği ve yapısı erkeklerinkinden oldukça farklı, çok farklı bir toplumsal dinamiği hayata geçiriyor ve ortaya koyuyor (bkz. Izraeli [1994]; Mazali [1993]). Bu nedenle bu makale sadece ebeveynler ve askere giden oğullar arasındaki ilişkileri tartışıyor. Aynı zamanda bazı azınlık grupların erkek üyeleri de (Dürzi, Bedevi ve Çerkezler) askere alınabiliyor veya gönüllü olabiliyor. Bu ailelere mensup oğulların askere gitmelerini ve hizmet koşullarını çevreleyen toplumsal ve ailesel tavır, Yahudi toplumunda çok rastlanan durumlarla benzerlik taşıyabilir; ancak bu makale bunun üzerinde durmuyor; çünkü azınlık gruplara mensup ailelerin oğullarının askerlik hizmeti üzerine bir araştırma yapmadım.

^{xxiii} Oğulları orduda öldürülen ebeveynlerin intihar girişimleri, bazı ebeveynlerin, milli, varoluşsal mantığa rağmen oğullarının seçimlerinde ve ölümlerinde bir anlamda kişisel bir sorumluluk hissettiklerini ortaya koyuyor.

^{xxiv} Bunun İsrail'deki olası tehlikenin uzaklaştığı, öz savunma için somut ihtiyaçların azaldığı ve giderek daha tartışılabilir bir hal aldığı oldukça yakın bir dönem için doğru olduğu iddia edilebilir. Ancak, popüler folklor ve edebiyat, devlet öncesi Yahudi askeri örgütlenmelerinde savaşmak için ailelerinin isteğine karşı çıkarak evden sıvışan lise çocuklarının hikâyeleri ile doludur. Bu tip hikâyelerin geniş ölçüde yaygınlaştırılması ve takdir ediliyor olması kritiktir.

^{xxv} Bu subayların her biri ertelenmiş üç ay hapis cezası aldılar ve birer rütbe düşürüldüler.

^{xxvi} Bayan Wechselbaum'un, "Biz kararı kendisine bıraktık" dese de, "Roketi ateşleyen askerlere en az kendime acıdığı kadar acıyorum, ama daha yüksek rütbeli birileri suçlanmalı" diyerek kendisini Eran'ın kaza sonucu ölmesiyle doğrudan ilgisi olan askerlerle ilişkilendirmesini ilginç buluyorum.

^{xxvii} Bu ebeveynlerin aktivizmi gerçekten çok önemli, belki de radikal bir şekilde reformist. Medya ile aktif ve önemli bir işbirliği yaparak bir dereceye kadar İsrail'deki her türlü askeri meseleye dair oluşan sessizliği (en azından bir parçasını) kırdı. Çünkü böyle bir eylemde bulunmak için gereken kişisel cesareti zedelemeyen, yaptıklarıyla (ölü) oğulların tehlikeye atamayacakları için benzersiz bir konumları var.

^{xxviii} Şu anda İsrail'in askerlikle ilgili yasalarında din adamı olmayan Yahudi erkekler arasında vicdani ret ile ilgili bir hüküm yok. (Ortodoks erkekler askerliklerini dini eğitim için süresiz erteleyebiliyorlar.) Askerlik yapmaya uygun olan ama reddeden Yahudi bir erkek çocuğun teorik olarak yıllarını askeri hapishanelerde geçirmesi gerekiyor, ama gerçekte vicdani rette bulunan birkaç erkek aşağı yukarı bir yıllık hapisten sonra askerlik yapmaya uygun olmadıkları gerekçesiyle serbest bırakıldı.

^{xxix} Önceki örnekler özgürce bahsedebileceğim yayımlanmış görüşmelere dayanırken, şimdi bahsedeceğim aktivist ebeveynler, kimliğinin açıklanmasını istemeyen biri dışında bu makale için görüşme yapılan kişiler değil. Bu nedenle makalede kimliklerini açıklamaktan kaçındım.